

Frihet

Frihet är att slippa bli hindrad, kontrollerad, tvingad eller dominerad av andra människor eller av mänskliga institutioner.

Frihet är ett socialt fenomen. Robinson Crusoe på sin öde ö behövde inte fråga om han var fri. Hans rörelsefrihet var starkt beskuren eftersom han var tvungen att leva på sin ö. Hans materiella "frihet" var obetydlig eftersom han var tvungen att arbeta hårt nästan hela sin vakna tid för att inte svälta ihjäl. Samma sak gäller hans personliga frihet - hungern sätter snäva gränser. Men så länge ön inte invaderades av andra människor som kunde ta kontrollen över honom var Robinson i social mening **fri**.

Den sociala friheten kan ibland behöva delas upp i de tre formerna **individuell frihet, politisk frihet** och **suveränitet**. Isaiah Berlins uppdelning i två kategorier, positiv och negativ frihet har däremot visat sig vara ofruktbar och problematisk.

Robinson Crusoe upprätthöll genom sin relativt sett goda beväpning en viss suveränitet över "sin" ö gentemot infödingar och landstigna myrister. Hans ö skulle emellertid kunna visa sig tillhöra en etablerad stat som då utövar suveräniteten över området utan att detta skulle påverka Robinsons praktiska frihet särskilt mycket.

Om Robinsons ö fick många nya inbyggare skulle på ett eller annat sätt politiska institutioner uppstå. En suverän ö kan ha en envåldhärskare som bestämmer över försvar och polis men som i övrigt ger individuell frihet åt Robinson och andra inbyggare. Då existerar ingen politisk frihet och risken för övergrepp från härskarens sida finns som ett latent hot. Envåldshärskaren kan därtill också ha konstruktivistiska sociala idéer som yttrar sig i att inbyggarnas liv ingående organiseras i exempelvis ett storjordbruk där alla måste arbeta för härskarens syften. Då finns ingen individuell frihet och tvångsövergrepp mot inbyggarna är ständigt förekommande.

Om Robinsons ö mister sin suveränitet och en främmande guvernör intar den inhemska envåldshärskarens position har friheten i den tredje meningen - självständigheten - gått förlorad. Men utan politisk och individuell frihet är skillnaden för inbyggarna inte så stor. En *frihetsrörelse* på ön som lyckas kasta ut guvernören och efter befrielsen återinsätter en inhemsk diktator som styresman har *inte ökat inbyggarnas frihet* på något avgörande sätt. Om diktatorn med de konstruktivistiska idéerna ger inbyggarna politisk frihet så att de kan välja en "egen" president med samma konstruktivistiska idéer förändras inte så mycket vardagslivet. Tvångsövergreppen i form av misshandel och godtyckliga arresteringar kanske övergår till utdömda disciplinstraff och fängelse med straffarbete. **Politisk frihet och suveränitet garanterar alltså inte nödvändigtvis individuell frihet.**

Den individuella friheten är beroende av graden av socialt tvång - men inte på ett helt linjärt sätt. Ett minimum av socialt tvång - ingen polis, endast ett försvar som upprätthåller suveräniteten - leder inte till maximal individuell frihet. Resultatet blir istället att privata skyddsorganisationer kämpar om makten (jfr maffia-familjernas kamp) och förtrycker individerna. Ett visst socialt tvång i form av polis och rättsväsende *ökar* den individuella friheten. Men utan lagstiftning mot monopol och konkurrensbegränsningar blir den individuella friheten ändå inte maximal. **Maximal individuell frihet kräver en optimal mängd socialt tvång.**

Ytterligare ökning av det sociala tvånget ökar inte den individuella friheten men kan öka det materiella välståndet (välfärden). Det finns därför en **frestelse** att med hänvisning till teorin om kollektiva nyttigheter minska friheten för att öka allas välfärd. Detta är en problematik som borde utmana 2000-talets samhällsforskare. Även välmenande paternalistiska strävanden kan missbrukas för att inskränka friheten.